

Inleiding / 10

Geschiedenis in het basisonderwijs / 11

Deel I. Minimumdoelen geschiedenis / 14

Inleiding / 15

Hoofdstuk 1 / 19

Kennis van het verleden

- 1.1 Algemeen: structuur en ontwerpprincipes / 19
 - 1.1.1 Drie dimensies van het historisch referentiekader / 19
 - 1.1.2 Selectie van historische referentiekennis / 21
 - 1.1.3 Hoe zijn de historische ontwikkelingen te gebruiken? / 24
- 1.2 Samenlevingen, ontwikkelingen en fenomenen / 26
 - 1.2.1 Prehistorie (tot ca. 4000 à 3500 v.o.t.) / 26
 - 1.2.2 Oudheid (tot ca. 500 o.t.) / 34
 - 1.2.3 Middeleeuwen (tot ca. 1450 à 1500 o.t.) / 57
 - 1.2.4 Vroegmoderne tijd (tot ca. 1750 à 1800 o.t.) / 72
 - 1.1.5 Moderne tijd (tot 1945 à 1960) / 93
 - 1.1.6 Hedendaagse tijd (tot op heden) / 118

Hoofdstuk 2 / 137

Kennis van geschiedenis

- 2.1 Bronnengebruik / 142
- 2.2 Historisch redeneren / 149
 - 2.2.1 Gelijkenissen en verschillen onderscheiden / 150
 - 2.2.2 Continuïteit en verandering onderscheiden / 151
 - 2.2.3 Causaliteit (oorzaak en gevolg) analyseren / 152
- 2.3 Perspectieven in acht nemen / 154
- 2.4 Chronologisch bewustzijn: zin voor chronologie en tijd / 157

Hoofdstuk 3 / 161

Reflectie en dialoog (in het heden) over verleden en geschiedenis, voor heden en toekomst

- 3.1 Burgerschap / 164
- 3.2 Erfgoed, identiteit, betekenis, relatie verleden-heden / 168

Deel II. Historisch denken bij jonge kinderen in de praktijk / 178

Hoofdstuk 4 / 179

Inleiding: historisch denken bevorderen bij kinderen

- 4.1 De ontwikkeling van historisch denken bij jonge leerlingen / 181
- 4.2 Taalgericht vakonderwijs / 184
 - 4.2.1 Begrippendidactiek / 185
 - 4.2.2 Lees- en schrijfondersteuning / 187

Hoofdstuk 5 / 189

Chronologisch bewustzijn: historische tijd en chronologie

- 5.1 Wat zegt onderzoek over leerlingen en chronologisch bewustzijn? / 189
- 5.2 Effectieve didactische praktijken / 193
 - 5.2.1 Expliciteren van terminologie / 193
 - 5.2.2 Sequencing-opdrachten / 193
 - 5.2.3 Tijdlijnen / 195
 - 5.2.4 Gebruik van verhalen/timestories / 196

Hoofdstuk 6 / 197

Historisch redeneren: continuïteit en verandering, en causaliteit

- 6.1 Wat zegt onderzoek over historisch redeneren bij jonge leerlingen? / 197
- 6.2 Effectieve praktijken / 200
 - 6.2.1 Van concreet naar abstract / 201
 - 6.2.2 Sequencing- & grouping-opdrachten / 201
 - 6.2.3 Verandering en continuïteit zichtbaar maken via tijdlijnen / 202
 - 6.2.4 Narratieve denkoefeningen / 203
 - 6.2.5 Causaal redeneren evalueren / 205

Hoofdstuk 7 / 209

Bronnen en bewijs

- 7.1 Wat zegt onderzoek over leerlingen en het denken over bronnen en bewijs? / 209
- 7.2 Effectieve didactische praktijken / 212
 - 7.2.1 Historische bronnen bevragen / 212
 - 7.2.2 Lees- en schrijfondersteuning / 221
 - 7.2.3 Evaluatie- en feedbackrubrics / 223

Hoofdstuk 8 / 225

Meerdere perspectieven hanteren

- 8.1 Wat zegt onderzoek over leerlingen en het hanteren van meerdere perspectieven? / 225
- 8.2 Effectieve praktijken / 228
 - 8.2.1 Verhalen / 228
 - 8.2.2 Didactiek van het vreemde verleden / 229
 - 8.2.3 Vragen die leerlingen aanzetten tot het hanteren van meerdere perspectieven / 232

Hoofdstuk 9 / 233

Erfgoed, betekenis en de relatie verleden-heden

- 9.1 Omgevings- en erfgoedonderwijs / 233
- 9.2 Effectieve praktijken / 235
 - 9.2.1 Erfgoed bevragen / 235
 - 9.2.2 Emotienetwerken / 238
 - 9.2.3 Objectgebaseerd leren / 239

Deel III. Geschiedenis in de klaspraktijk van het basisonderwijs: concrete lesideeën / 242

Hoofdstuk 10 / 243

Een krachtige lessenreeks geschiedenis ontwerpen

- 10.1 Stappenplan voor een lessenreeks geschiedenis / 244
 - 10.1.1 Stap 1: identificeer een onderwerp voor de lessenreeks / 244
 - 10.1.2 Stap 2: bedenk een uitdagende overkoepelende historische vraag / 245
 - 10.1.3 Stap 3: lees je in het onderwerp in / 246
 - 10.1.4 Stap 4: deel de overkoepelende historische vraag in subvragen op / 248
 - 10.1.5 Stap 5: ontwerp individuele lessen vanuit de subvragen / 252
- 10.2 Bijkomend voorbeeld: de archeologische site van Çatalhöyük / 253
 - 10.2.1 Stap 1: identificeer het onderwerp van de lessenreeks / 253
 - 10.2.2 Stap 2: bedenk een uitdagende overkoepelende vraag / 253
 - 10.2.3 Stap 3: lees je in het onderwerp in / 253

- 10.2.4 Stap 4: deel de overkoepelende vraag in subvragen op / 256
- 10.2.5 Stap 5: ontwerp individuele lessen vanuit de subvragen / 258

Hoofdstuk 11 / 259

Kleuterdidactiek voor geschiedenis:

historisch tijdsbesef bij kleuters ontwikkelen

- 11.1. De ontwikkeling van historisch tijdsbesef bij kleuters / 259
- 11.2. Methodieken om het historisch tijdsbesef van kleuters te ontwikkelen / 261
 - 11.2.1 Timestory of personal history / 261
 - 11.2.2 Werken met de omgeving / 264
 - 11.2.3 Geschiedenis doorheen het schooljaar / 266

Hoofdstuk 12 / 269

Onderzoekend leren in de klas: samen aan de slag met historische vragen

- 12.1 Inleiding / 269
- 12.2 Hoe ga je concreet aan de slag met open onderzoekend leren? / 270
 - 12.2.1 Stap 1: oriëntatie door de leerkracht / 271
 - 12.2.2 Stap 2: introductie bij de leerlingen / 272
 - 12.2.3 Stap 3: leerlingen stellen vragen / 274
 - 12.2.4 Stap 4: kennis bouwen – leerlingen historisch laten redeneren / 275
 - 12.2.5 Stap 5: evalueren / 279

Hoofdstuk 13 / 283

De kracht van storytelling in de les geschiedenis

- 13.1 Wat is storytelling? / 284
- 13.2 Waarom vertellen we best verhalen in de klas? / 286
- 13.3 Hoe ga je tijdens de les geschiedenis aan de slag met storytelling? / 287
- 13.4 Hoe ga je te werk als je zelf een verhaal wilt uitschrijven en in de klas vertellen? / 289
 - 13.4.1 Stap 1: Voor welke doelgroep schrijf je en met welk doel? / 289
 - 13.4.2 Stap 2: Welke doelen en historische begrippen moeten in het verhaal zeker aan bod komen? / 289

- 13.4.3 Stap 3: Wat is (zijn) je bron(nen)? Waarop baseer je je om het verhaal te schrijven? / 290
- 13.4.4 Stap 4: Schrijf je verhaal en verwerk de 4 C's erin. / 290
- 13.4.5 Stap 5: Bereid het vertellen van je verhaal voor. / 293
- 13.4.6 Stap 6: Vertel het verhaal. / 293

Referenties / 297

Verantwoording figuren / 307